

PROSLOV

Državni arhivi u Pazinu i Rijeci već niz godina izložbama i drugim arhivskim događanjima obilježavaju Međunarodni dan arhiva. Do sada je kroz te manifestacije naša javnost upoznata ili upozorena na neke značajne povijesne ali u suvremenosti nezaobilazne teme i pitanja.

Tijekom ove godine diljem svijeta, a navlastito u Europi, obilježava se stota obljetnica početka Prvoga svjetskog rata, do tada najveće svjetske konflagracije koja je zahvatila tri kontinenta i u kojoj je sudjelovalo 28 država. Pokrenut je požar Velikog rata koji je trajao četiri godine i nije samo odnio preko osam milijuna života i stubokom promijenio način ratovanja već i odlučno utjecao na političku budućnost onodobne Europe i svijeta.

Prostor suvremene Hrvatske, pripadao je do završetka rata Austro-ugarskoj monarhiji te je dijelio njenu ratnu sudbinu. Bojišnice su bile na obodnim dijelovima Monarhije, udaljene od hrvatskih zemalja. Hrvatska se historiografija vojnim operacijama i sudjelovanjem naših ljudi u njima malo bavila. Nije nikada sačinjen ni popis žrtava ovih strašnih zbivanja. I u Jugoslaviji i u Italiji gledalo se na njih kao na gubitke neprijateljske vojske. Još su slabije zanimanje naši povjesnici iskazali za istraživanje društvenog i gospodarskog života u našoj zemlji tijekom ratnih godina. Iako u mnogim našim arhivima ima prilično gradiva koje omogućava rekonstrukciju građanskog života u specifičnim ratnim okolnostima.

To vrijedi i za prostor Markgrofovije Istre, ustrojbene jedinice i austrijske krunovine koja je uz sadašnju Istarsku županiju obuhvaćala i Primorsko-goransku županiju zapadno od Rijeke te otok Krk i Cresko-lošinjski arhipelag. Povjesno gradivo tog područja pohranjeno je danas u riječkom i pazinskom arhivu. Zato smo izložbu o zbivanjima za Velikog rata u tadašnjoj pokrajini priredili zajednički, nastojeći ga podastrijeti tako da se prepoznaće cjelina i neke posebnosti ovog kraja u promatranom odsjeku povijesti. Tu ponajprije valja naglasiti da je u Puli bila smještena glavna luka ratne mornarice Monarhije te da je nakon ulaska Italije u rat u ljeto 1915. otvorena fronta na Soči. Istra je time postala bliže ratnim djelovanjima a nacionalna podvojenost još izrazitija. Strah od Talijana za Hrvate i Slovence bio je motivirajući, rat za vlastiti dom osigurao je postojanost sočanskog fronta.

Izložba o Markgrofoviji Istri u Prvom svjetskom ratu podastire do sada neizlagano gradivo, brojne teme pozadinskog, civilnog života, prilagodbu, organiziranu i ponekad spontanu novim životnim okolnostima te nastojanje da društvo funkcioniра što "redovitije". Izložba je također, iako egzemplarna, prvi pokušaj preglednog prikaza najvažnijih događanja u razmatranom razdoblju. Zato se nadamo da će pobuditi znanje zanimanje stručne i znanstvene javnosti i potaknuti nastavak istraživanja ovog pozornosti vrijednog razdoblja naše povijesti.

Elvis Orbanić
Goran Crnković